

Wegversperringen op de route naar de vrede

JAN VAN OUDHEUSDEN

De honderdste aanslag

Dit nummer van Kleio is voor een groot deel gewijd aan het Midden-Oosten, waar de tweede Intifada woedt, Israëlische helikopters PLO-leiders en anderen vanuit de lucht beschieten en Sharon bouwt aan zijn muur. In dit inleidende artikel worden recente ontwikkelingen rond de 'routekaart naar vrede' in het Midden-Oosten gereconstrueerd: de inhoud, de voetangels en klemmen op de lange weg naar vrede, en de sombere vooruitzichten. Recente krantenartikelen en de website van de NOS dienden als bron.

Vijfenvijftig dagen duurde de wapenstilstand tussen Israël en de Palestijnse terreurgroepen. Tot dinsdag 19 augustus 2003. Op die dag stapte de 29-jarige Palestijn Raed Mesk in Jeruzalem in een drukke stadsbus van lijn 2, die vanaf de Klaagmuur leidt naar de ultra-orthodoxe buitenwijk Nar Hof in West-Jeruzalem. Om niet op te vallen had Mesk zich verkleed als orthodoxe jood. Onder zijn kleding droeg hij een ruime hoeveelheid explosieven, gewikkeld in stukjes metaal om de dodelijke uitwerking te verhogen. Op het moment dat de bus een andere stadsbus passeerde, juist ter hoogte van een synagoge, bracht Mesk de explosieven tot ontploffing en blies hij zichzelf op. 'Alles werd zwart', vertelde een overlevende. 'Ik klom uit een gebroken

raam en zette het op een lopen. Overal om mij heen waren er mensen onder het bloed, schreeuwend, van sommigen waren ledematen afgerukt.'

Tweeëntwintig mensen kwamen om het leven; het was de bloedigste aanslag in drie jaar tijd. Het was ook op de kop af de honderdste zelfmoordaanslag sinds het begin van de tweede intifada, september 2000. Sinds die datum werden er al meer dan 2400 Palestijnen en meer dan achthonderd Israëli's gedood.

In een Israëlische gevangenis applaudisseerden Palestijnse gevangenen toen ze het nieuws van de aanslag hoorden, en trakteerden zij elkaar op snoepgoed.

Een liefhebbende huisvader

Onder de doden waren minstens vijf kinderen, en veertig van de honderd gewonden waren eveneens kinderen. De moordenaar Raed Mesk hield van kinderen. De dag voordat hij zichzelf opblies, was hij met zijn dochtertje van twee en zoontje van drie nog een fotozaak in Hebron binnengelopen. Daar liet hij een

portret maken, een liefhebbende huisvader met zijn twee kindjes op de arm, tegen een kleurige achtergrond van stripfiguren. Trots en opgeruimd kijkt hij de camera in. Een paar dagen na de aanslag verklaarde zijn jonge weduwe Arij Mesk, die op dat moment vijf maanden zwanger was, schijnbaar onbewogen tegen een journaliste: 'Ik dank God dat mijn man een martelaar is geworden'. Zij vertelde dat haar man op geen enkele manier had laten blijken wat hij van plan was. 'God gaf Raed iets waarvan hij altijd al droomde. Heel zijn leven droomde hij ervan martelaar te worden'. Zij toonde geen enkele emotie over de gedode en gewonde kinderen. De journaliste begon daar ook maar niet over. Mesk had een goede baan aan de universiteit en stond bekend om zijn zachtmoedige karakter. Het was allerm minst een kansarm milieu waar hij uit stamde. Zijn gezin bewoonde een riant huis in Hebron. De dag na de aanslag kwam het Israëlische leger dit huis overigens al met bulldozers verwoesten.

Kleio-hoofdredacteur Jan van Oudheusden stelde dit themanummer samen. Van hem verscheen 'Het Midden-Oosten in een notendop'.

Palestijnse extremisten: einde bestand

Oplopende spanning na liquidatie Hamas-leider door Israëlische leger

De spanning tussen Israël en de Palestijnen is gister toegenomen, na de liquidatie door het Israëlische leger van een Hamas-leider.

was een contactpersoon van Abbas bij diens pogingen om de extremisten over te halen hun aanvallen op Israël te staken.

Het geweld laaide dinsdag weer op, toen bij een zelfmoordaanslag in Jeruzalem twintig doden vielen. Zowel Hamas als de Islamitische Jihad eiste daarvoor de verantwoordelijkheid op. Het aantal doden is niet lang op het centrum van de stad.

De Palestijn Raed Mesk, de dag voordat hij zichzelf opblies in Jeruzalem in een stadsbus van lijn 2. Fragment uit 'Trouw' van 20 augustus 2003.

Misschien had Mesk ook een persoonlijke rekening willen vereffenen. Hij was bevriend geweest met Mohammed Sidr, een Jihad-leider uit Hebron, die een week tevoren door Israëlische troepen was geliquideerd.

De routekaart naar vrede

Nu was het weer duidelijk oorlog. Alom klonken de commentaren: 'Dit is het einde van de routekaart naar de vrede'.

De Israëlische regering bevroor alle contacten met de Palestijnse Autoriteit (PA). Grenzen gingen weer dicht, blokkades werden opgeworpen, de geplande overdracht van twee Palestijnse steden aan de PA werd opgeschort.

De PA protesteerde. Woordvoerder Saeb Erekat, een vertrouweling van Yasser Arafat, verklaarde: 'Elke mogelijke inspanning moet worden geleverd om de routekaart naar vrede en het bestand in leven te houden'.

Was er dan een echte wapenstilstand geweest tussen Israël en de Palestijnen? Of was die maar schijn?

Begin mei 2003 was de routekaart naar vrede openbaar gemaakt. Het was de zoveelste poging om het geschil tussen de Israël's en de Palestijnen op te lossen.

Het plan werd gepresenteerd door de Verenigde Staten, Rusland, de EU en de VN, samen het 'kwartet' genoemd. Het bevatte elementen van eerdere vredesplannen. Met de officiële presentatie werd gewacht totdat de oorlog in Irak voorbij was; daarna moest er nog een nieuwe Palestijnse regering worden gevormd.

Die kwam er na veel vertraging: Mahmoud Abbas, een favoriet van de Amerikanen, trad aan als premier.

Het plan bestond uit drie fasen. De eerste fase was gericht op het beëindigen van het geweld, en het normaliseren van het leven voor de Palestijnen. Hun leiders moesten alle vormen van terreur bestrijden. Israël moest zich terugtrekken naar de posities van voor de intifada; ook mochten er geen nieuwe joodse nederzettingen gebouwd worden en moest Israël zich uitspreken voor een Palestijnse staat.

Fase twee was gericht op het uitroepen van een tijdelijke Palestijnse staat, het bijeenroepen van een internationale conferentie, volgend op Palestijnse verkiezingen, en herstel van de betrekkingen tussen Israël en Arabische landen.

Fase drie was bedoeld voor onderhandelingen over de permanente status, de grenzen, Jeruzalem, het vluchtelingenprobleem en de nederzettingen. Een definitieve Palestijnse staat zou worden opgericht. Reeds in 2005 zou dit laatste mogelijk zijn, al hielden de opstellers rekening met vertraging.

Even gloorde hoop op vrede. Eind mei deed de Israëlische premier Ariel Sharon vriend en vijand verstellen staan door erop te hameren dat er echt sprake was van een bezetting door zijn land. Hij hanteerde het woord 'bezetting' enkele malen nadrukkelijk, alsof het een fout betrof die eindelijk diende te worden rechtgezet. Hij verklaarde zich bereid om 'illegale' nederzettingen te ontmantelen.

In juni was er een topontmoeting te Akaba tussen Sharon, Abbas, Bush en koning Abdoellah II van Jordanië. Ondanks hoopgevende gebaren kwam het daar slechts tot een afspraak over een staakt-het-vuren.

en twintig anderen opblies in een bus in Jeruzalem. De 29-jarige Palestijnse van twee en een zoontje van is geworden", aldus zijn FOTO AP

Met moeite wist Abbas de toezegging los te krijgen van Hamas, Islamitische Jihad en de Al-Aqsa-Brigades (de gewapende tak van El Fatah) om voor drie maanden een bestand in acht te nemen. Hamas-leiders verklaarden dat zij weliswaar het bestand respecteerden, maar zich tegelijkertijd het recht voorbehielden op wraak bij Israëlische liquidatiepogingen. Israël was niet van plan om het uitschakelen van terroristen aan de Palestijnse regering van premier Abbas over te laten.

De routekaart schoot op een essentieel punt tekort: zij kon geen garanties geven voor een levensvatbare Palestijnse staat. En de harde werkelijkheid was weerbarstig. Sharon wantrouwde het bestand, omdat het de terroristen de kans zou geven zich te herbewapenen. Rechtse Israël's wilden helemaal niets weten van de routekaart naar vrede, omdat voor hen alleen al de gedachte aan opdeling van het land tussen de Middellandse Zee en de Jordaan onverdraaglijk was. Een Palestijnse staat? Oké, maar dan wel in Jordanië. In deze kringen leeft de oude wens van de 'transfer', een massaal gedwongen vertrek van alle Palestijnen naar Jordanië. De joodse kolonisten op de Westoever en in de Gazastrook waren absoluut niet van plan om te vertrekken. Sharon liet weliswaar enkele illegale buitenposten afbreken, maar dat was meer

BUITENLAND

Bush: Routekaart vastgelopen, Arafat de schuld

WASHINGTON/ JERUZALEM, 19 SEPT. De Amerikaanse president George Bush heeft gisteren erkend dat het internationale stappenplan naar vrede, de routekaart, is vastgelopen. Hij gaf de Palestijnse leider Yasser Arafat de schuld. De Palestijnen moeten hun terzijde staande strijdkrachten, als zij vrede willen, zekeren op hun persoonlijke verantwoordelijkheid in a met de bezoe-

kende Jordaanse koning, Abdullah II. Het vredesproces van de Routekaart, dat door Washington wordt gesteund, versluisde vorige maand in een afslissing van aanslagen door de Palestijnse moslim-extremistische organisaties Hamas en Israëlische liquidaties. Arafat heeft Israël deze week tot een nieuw vast-het-vuren oproepen, maar Jeruzalem heeft "concessies" uitgesloten. Palestijnse autoriteiten

naar het feit dat de Routekaart en waarop dit vreden. Hij zei maand afgetruier Abbas h-lerlinge veil

nu vast. Over Israël en zijn ver-

die de verplichtingen van de Rou-kaart kan raken? Het is de-kan die terreur kan be-

Israël toonde zich vane-bijzonder tevreden" over spraken van Bush, "want-meren wat wij zeggen over

2002 - Terreur en tegenterreur.

De puinhopen van het vluchtelingenkamp van de stad Jenin, bolwerk van de tweede Intifada, restaurant na bomaanslag, hoofdkwartier Arafat opgeblazen.

voor de show. Ondertussen bouwde Israël voort aan wegen die de Palestijnse gebieden steeds verder versnipperden en hele dorpen dreigden te isoleren. Ook werd druk verder gebouwd aan een ander project: een 'veiligheidsmuur' annex hekwerk, om te verhinderen dat Palestijnse terroristen in Israëlisch gebied konden infiltreren.

Premier Abbas raakte verstrikt in ruzies met Arafat over de controle over de veiligheidsdiensten (zonder welke hij machteloos was), en trad begin september af. Arafat schoof parlementsvoorzitter Ahmed Qurey naar voren als nieuwe Palestijnse premier, die lang bleef twijfelen of een zinvolle invulling van deze functie wel mogelijk was. Begin oktober had hij zijn kabinet rond, 16 van de 24 nieuwe ministers waren vertrouwelingen van Arafat. Daarmee was de kans op hervatting van gesprekken met Israël meteen vrijwel nihil. In september had Sharon namelijk verklaard dat zijn kabinet in beginsel besloten had om Arafat te 'verwijderen' en mogelijk te liquideren. De Amerikanen stribbelden weliswaar tegen, maar spraken even later in de VN-veiligheidsraad toch hun veto uit over een resolutie die Israël opdroeg om Arafat ongemoeid te laten. Opiniepeilingen onder de Israëlische staatsburgers leerden, dat 37 procent voorstander was van het doden van Arafat. Deze deed zijn zoveelste vredesoproep, ook ditmaal slechts voor dovemansoren.

De korte droom van vrede leek na die fatale 19e augustus vervlogen. Israël sloeg ongemeen hard terug, met helikopteraanlagen op Hamas-leiders. Sjeik Yassin werd op 7 september licht gewond bij zo'n actie. Hij zwoer onmiddellijk wraak. Nergens binnen en buiten Israël zouden joden zich nog veilig kunnen wanen, zo luidde zijn boodschap. Het wachten was dus op de volgende Palestijnse moordaanslag. Hamas verklaarde zich tegen ontwapening, tegen een wapenstilstand en tegen deelname aan een Palestijnse regering.

'Niemand zal beslag kunnen leggen op de wapens die wij dragen om ons land en onze mensen te beschermen. We kunnen hierover pas praten als we ons land bevrijd hebben', zo verklaarde Yassin eind september, in een reactie op de plannen van de nieuwe Palestijnse premier Qurey die de routekaart naar de vrede alsnog wilde realiseren. Zonder medewerking van Hamas leek dat sowieso een welhaast onmogelijke opgave.

Opzet van Sharon?

De regering-Sharon zou volgens sommige analisten de Palestijnse zelfmoordaanslagen wel eens opzettelijk

uitgelokt kunnen hebben. Hoe valt anders Sharons weloverwogen besluit te verklaren, zo zeggen zij, om in de maanden van het bestand enkele radicale kopstukken van Hamas en Jihad te laten liquideren? Hij wist toch dat zulke acties steeds binnen een week zouden worden beantwoord met zelfmoordaanslagen? Zo werd op 15 augustus Mohammed Sidr, commandant van de Quds Brigade van de Islamitische Jihad, vermoord. De Quds Brigade beloofde vergelding 'als een aardbeving' in het hart van Israël. Vier dagen later sloeg Mesk toe in Jeruzalem.

De Islamitische Jihad claimde de verantwoordelijkheid voor Mesks zelfmoordactie, maar op een videotape die Hamas vrijgaf zien we Mesk, geweer en koran in de aanslag, verklaren dat hij de dood van Sidr zou wreken. Hamas en Jihad zijn rivalen. Woordvoerders van Hamas noemden de aanslag een vergelding voor de moord die Israël op 21 juni uitvoerde op Hamas-leider Abdullah Qawasmeh.

Zo kun je stap voor stap teruggaan in de tijd, en er een patroon in ontwaren, aldus deze waarnemers. Op 12 augustus waren er twee Palestijnse

zelfmoordaanslagen (bij Tel Aviv en bij Ariel) op de Westoever; die kwamen vier dagen nadat Israël Faye Al Sadr had gedood, een Hamasleider. Op 10 juni probeerde Israël Hamas-leider Rantisi te doden, en op 11 juni volgde een bloedige busaanslag die 16 Israëli's doodde. Enzovoort. De Amerikaanse hoogleraar Niva – die de Palestijnse zelfmoordaanslagen fel veroordeelt – turfde maar liefst 160 doelgerichte Israëlische moordacties sinds het begin van de tweede intifada in september 2000. Bij die acties vielen niet alleen radicale leiders, maar ook burgerslachtoffers, mensen die toevallig op de

plek des onheils aanwezig waren. Dat riep om wraak, en die kwam dan ook steevast. Zelfs tijdens de onderhandelingen over de wapenstilstand in mei 2003 waren er nog vijf Israëlische moordacties. Palestijnse organisaties beschouwden die acties als bestandsschendingen en hielden zich het recht voor van een 'passend antwoord'.

Ten slotte

De vraag is of Sharon bewust uit was op een gewelddadige Palestijnse reactie, omdat die in zijn straatje past. Voelde hij zich misschien meer bedreigd door de wapenstilstand dan

door Palestijns geweld? Het opgeven van land past immers niet in de zionistische traditie. Het leek erop dat Palestijnse extremisten hun felste tegenstanders, de Israëlische expansionisten en rechts-extremisten, in de kaart speelden. Zij boden Sharon het welkome excuus om de barrières tussen beide volkeren steeds hoger te maken.

Hoe het ook zij, vanaf eind september is de routekaart verscheurd. Op de kop af tien jaar na Oslo en 25 jaar na Camp David lijken Israëli's en Palestijnen het slechts over één ding roerend eens: geweld.